

EXCURSIÓ

A

SANT MIQUEL DE FLUVIÀ, FIGUERAS, CASTELLÓ D'EMPURIAS, ROSAS y VILABERTRAN.

13 y 14 Maig 1883.

Desitjosos de contemplar las bellesas artistich-arqueològiques que nostra estimada Catalunya encara conserva de son esplendorós passat, sortirem de Barcelona per lo camí de ferro de Fransa los Srs. Auléstia, Castellet, Garcia Losada, Massó, Vergés y l' infrascrit dret á Sant Miguel de Fluvià, trobant á la estació de Girona als Srs. Gich y Coll y Brugada, que 'l dia abans passáren á dita ciutat pera visitar las antiguetats que dins de sos murs enclou.

Hermós era 'l dia que escullírem pera sortir de la comtal ciutat, clar y llumenat per un espléndit sol que donava vida ab sos daurats raigs als bells paisatges que 's troban en la comarca que travessa la ferrada vía. La verdor dels camps y montanyas, lo fresch oreig de la matinada que 'ns enviava l' enlayrat Montseny, los boscos y criaders del *Empalme*, ahont arrengrerats creixen los pollaneres de movedissas fullas, las ufanosas y frescas verne-

das dels rius Besós, Tordera, Ter, Fluvià y Manol; la venerable Girona ab sos murs arrunats y ab sos severes monuments, la carena gegantina dels Pirineus, tot parlava á l' ànima y somovia al cor, despertant en ell dolsíssimas emocións.

Plens d' entussiasme y sadollats de poesia arribárem á Sant Miquel de Fluvià. La primera agradable impressió que rebérem en dit poble nos la proporcionáren tres capitells romànichs que en la estació del ferro-carril tenian amants pera ésser enviats al Museu del Centre Artístich-arqueològich de Figueras.

No menys plahent pera nosaltres foula vista del arrogant campanar y del temple parroquial, sobrepujant las casas, com guardas de la fé y casa payral de llurs vehins, donchs ells féren naixer en nosaltres la esperansa de trobar allí verdaderas preciositats artísticas, dignas d' ésser admiradas.

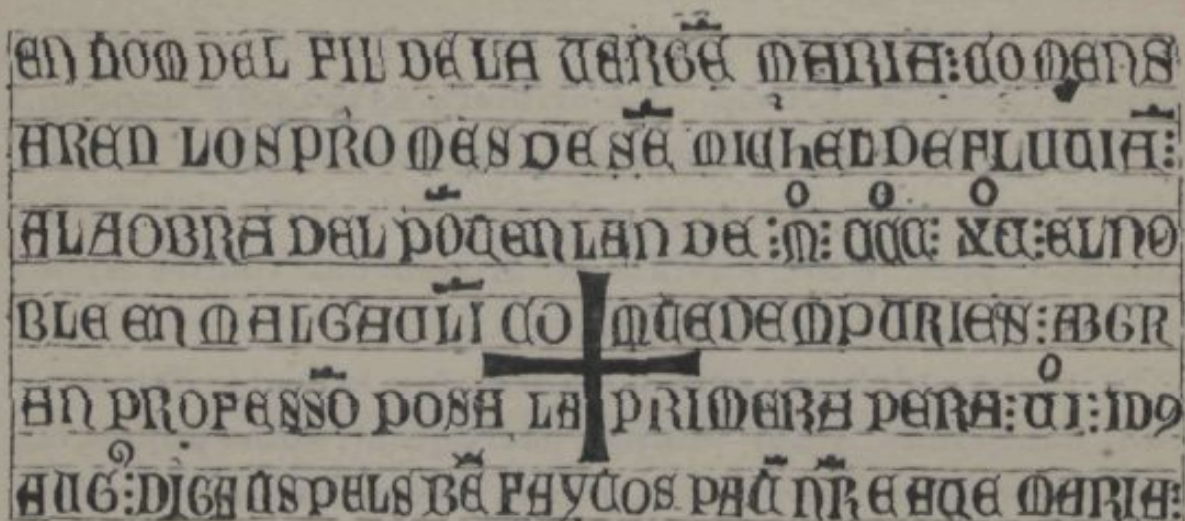
La portada d' aquesta iglesia romànica no presenta res de particular, per esser feta en una época posterior á lo demás de la obra. La porta principal es senzilla y sense acabar, trobantshi una inscripció sota 'l tímpan que diu:

Satiabor cum apparverit gloria tua MDXXXII inscripció que' ns declara la época de sa construcció. Damunt de dita porta hi há un senzill ull de bou que dona llum al interior y á má esquerra hi há una lápida ab caràcters gòtichs, de la que s' acompanya un grabat.

L' interior del temple se compon de una nau central y duas laterals; la nau central es formada per l' arbre de la creu llatina de la planta: es de mitj punt y está dividida per tres archs formers que necessitavan posar en aquella época pera la construcció de voltas de grans dimensions

y així asseguraven lo carregament donat als murs laterals per ditas voltas.

Aquestos tres archs son sostinguts per tres rengles de feixuchs pilans, ab una columna empotrada, qual capi-



S. MIQUEL DE FLUVIÀ.—LÁPIDA EN LA IGLESIA.

D' un calch tret per; D. Pere Vergés.

tell, de grossas dimensions, está en bastant bon estat, podentse apreciar molt bé tots sos detalls. La base que 's veu no es la verdadera, donchs, si aquesta existeix, estarà tapada per una imitació del pedestal romá, sobre del qual hi há una base ática que está adossada al fust de la columna, volent aparentar ésser de la meteixa.

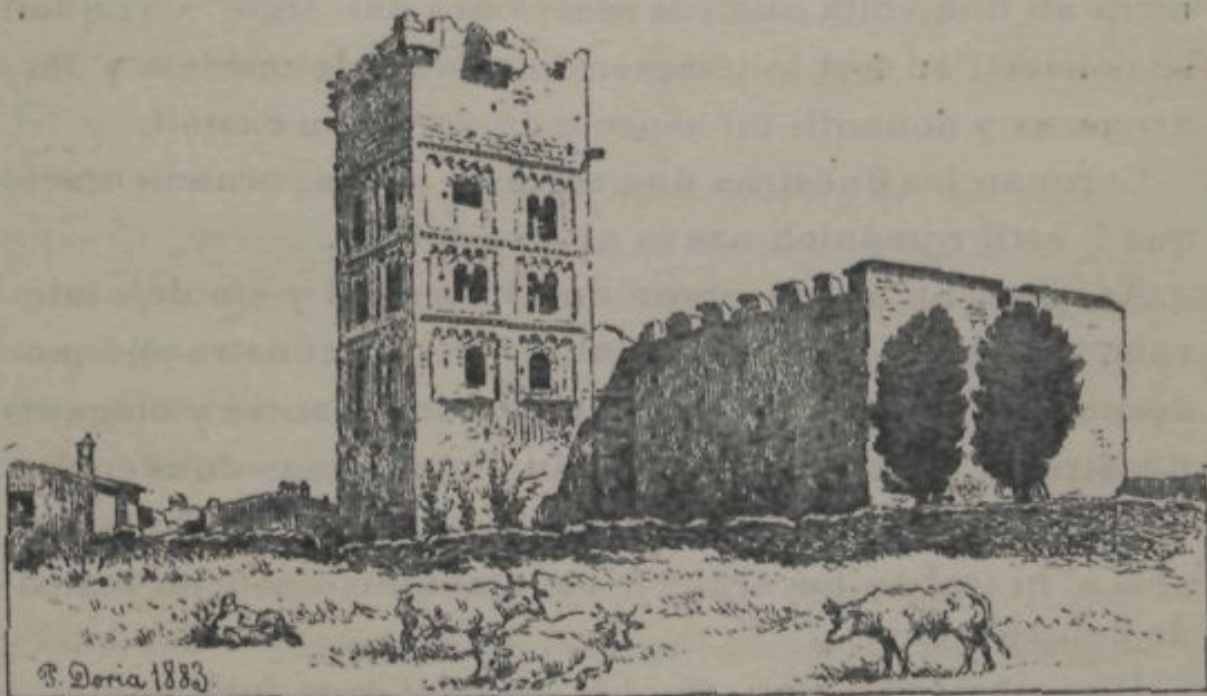
En los archs formers s' hi nota certa diferencia, en sa construcció y en sa forma, que posa de manifest las diferentes épocas en que ha sigut edificada ó reconstruida dita iglesia. L' arch mes pròxim al presbiteri es verament de mitj punt; en lo segon s' hi veu un rudiment d' ojiva, y en lo ters la ojiva ja es més marcada.

Forma l' creuher la intersecció de dos canóns seguits, comensant en aquest punt las naus laterals, essent

aqueixas mes baixas y contenint tres capellas cada una.

TORRE CAMPANAR. S' aixeca aquesta gran massa de pedra com desafiant als sigles pera recort de la generació que la construhí (sigle XI); generació rica en sentiments que la enaltian y li donavan forsa pera grans empresas.

Aquest monument, malmés en part pel temps y desfigurat per reconstruccions posteriors de diferent ordre, retrau, com altres, al esment, aquellas épocas gloriosas de nostre passat y fá desitjar la arribada del dia en que 'l jovent catalá, deixant l' amor platónich que avuy lo té dominat, pense en seguir lo camí nobilíssim y digne de tot



S. MIQUEL DE FLUVIÀ.—VISTA GENERAL DE LA IGLESIA.

Dibuix de D. Pere Doria, d' una fotografia del Sr. Massó.

poble que s' estime, aixó es: lo camí de las restauracions artísticas que torne á la patria catalana los joyells de sa gloriosa antigor, pera mostra del valer dels qui 'ls féren y testimoni d' entussiasme én los qui 'ls succehiren.

S' aixeca aquesta torra á má esquerra del edifici y á continuació d' un dels brassos del creuher; es quadrada y sos murs tenen dos metres proximament de gruix. Té tres pisos, ab finestras tots ells, trobantse l' inferior á la alzaria de la nau de la iglesia. En cada pis hi há sis finestras, duas en cada cara, menys en la que mira á mitjorn, que no 'n té cap. En las del segon y ters pis hi há una columna que las divideix, formant lo capitell de ditas columnas la agradació del abach. Abans lo campanar rematava en una teulada á duas vessants, com ho dona á entendre un arch de mitj punt que avuy encara se conserva sol y sense servir pera res. En la actualitat acaba dita torra ab una volta que pot esser obra del sigle xiv, quan se convertí en fort lo temple, omplintlo de marlets y lladroneras y donantli un aspecte de veritable castell.

Coronan las finestras una série d' archs, ornamentació que l' estil románich usava ab freqüencia.

ÁBSIDES. Se 'n conservan dos, lo central y un dels laterals, l' altre ha sigut substituhit per una construcció moderna. Lo central, ó sia, lo major, conté petitas y elegants finestretas, y sostenen lo timpan d' aquestas, duas columnas ab capitells románichs y bases áticas. En lo lateral sols s' hi troban los archs d' ornamentació com en l' ábside central.

Dits ábsides están també desmellorats pel cambi á que desgraciadament se 'ls subjectá al convertir en fort lo monument.

FINESTRAS Ademés de las del ábside y l' ull de bou que he citat, se 'n veu una damunt del altar major y una altra á má dreta del creuher. La primera es quadrada y la segona té arch de mitj punt; aquesta ab vidres blancs y

l' altra sense res, servint de entrada á las ratapinyadas y altres aucells de nit que fan del temple habitual estada.

A má dreta, dintre de la iglesia y ben aprop del portal, hi há una pica d' aygua beneyta de forma típica, tant mes notable per apartarse de tots los exemplars que 's troban de sa época. Lo Sr. Coll ne tragué un dibuix.

Lo reverent Rector, ab marcada amabilitat, nos mostrá lo que ell acertadament té en bona estima. Es una caixeta que sembla esser del sigle xiv, ornada ab esculturas de figura sobré os é incrustacions de mosáich de variadas fustas. Ademés vegérem uns notabilissims canalobres de ferro forjat que apareixen esser també d' aquell sigle. De la caixeta se 'n tragué una fotografia.

De la consuetat que 'l Sr. Rector nos proporcioná poguérem traure la escriptura de la consagració de dit temple, segons la qual en l' any 6 del regnat del rey Felip, als 2 dels idus de Octubre de 1066, fou consagrada pel bisbe Berenguer de Girona, ab assistencia de Gifred, arquebisbe de Narbona, Guillem, bisbe de Ausona, Berenguer, bisbe de Barcelona, Guillem, bisbe de Urgell y Raimundus de Elna, la iglesia de Sant Miquel Arcángel, «edificada en la dióccesis de Girona, comptat emporitá, prop del llit del Fluviá, lloch anomenat Vall Garixa, afrontant per Orient ab lo terme de Canniano, ó sia ab lo terme de Valvarala, (Valvaralla) anomenat de Perpeitino, ab lo terme de Vendayona (Ventalla); al Mitjdia ab lo terme de Villa Ulpri-ci (Vilapriu), ab la vila de Cacavitem, ab lo terme de Sant Maurino, pel mateix coll de San Maurino, que va per la montanya de Parrocel-lum y baixa fins al molí que fou antes de Langarda; per lo Ponent ab lo terme de Santa

Eularia ó sia de Villapalat (Palau), y á Tramontana ab la via que porta de Palau fins á la carretera que discorra per la villa Canniano y arriba fins á la pedra dita molar *que 's troba en Palat y la Villa de Canniano, y de aqui va per Molet fins á la meteixa Roqueta de la palanca del moli de Cavanna y de aqui va per la ribera fins lo terme de la Villa de Valvarala fins á la Villa de Perpeitino.*» Dita iglesia fou donada al monastir de Cuxá (Sant Andreu, Sant German y Sant Miquel de) per haberlo concedit en alou á dit monastir Bernat de Fonollar y sa esposa Gine-ta y 'ls seus fills Guillem, Carodemno, Arcendis, Aliar-dis y Bernat.

Firman Salomon, bisbe de Carcassona, Guillem Ramdei *de Ausona, Raimundo de Elna, Gifredo arquebisbe de Narbona, Berenguer de Girona, Guillem jutge, Guillem ardiaca, Berenguer Gaufret, Durandus, bisbe de Tolosa, Berenguer, de Barcelona, y Esperandeu, monjo de Fluviá* que feu la escriptura.

Seguí en la etat mitjana essent monastir de benets, y en lo sigle XVI ó XVII passá á dependir del de Sant Pere de Galligans de Girona.

Un cop fetas ditas investigacions donárem una volta pels entorns de la vila, prenent diferentas vistas del temple y *trobant en ells frescas fonts y delitosos indrets poblats de cantadors aucells que ab sos refilets los omplian d'alegria.* No podem deixar de recomanar als excursionistas que vajan á S. Miquel, que no 'ls dolga arribar fins á vora del Fluviá, d'ahont se disfruta la vista preciosíssima del alterós pont del camí de ferro, que sembla assentat damunt d'una gran masa de vegetació.

Lo poble de Sant Miguel de Fluviá confina:

à llevant ab Villarrobau.	30 min.
» » Sant Tomás.	30 »
à tramontana ab Ciurana.	45 »
à ponent ab Santa Eularia de Palau Sardiaca.	30 »
à mitjorn ab Sant Mori.	30 »

A tres quarts de quatre sortiam ab greu recansa de Sant Miquel pera dirigirnos á Figueras, ahont arribárem á las cinch, trobant en la estació á D. Joseph M. Fortuny, que se 'ns uní y no 'ns deixá fins al terme de la excursió, per quin motiu recordém ab gratitut la seva companyia.

Després de haver buscat posada y pres descans, sortirem dret al castell, passant per lo passeig, que 'n diuen allí d' hivern, á la hora que tothom s' hi passejava. En lo portal del fort trobárem á son governador D. Alexandre Picazo, que ab gran amabilitat s' oferí á ensenyarnos personalment tot quant curiós enclou aquella fortalesa.

Dit castell, anomenat de *San Fernando*, es obra del segle passat: en ell s' hi troban los grandiosos estables, en mitj dels quals hi há, tancada per una reixa de ferro, la cambra y la cadira ahont morí, víctima del odi dels francesos, lo general D. Marian Alvarez de Castro, militar enérgich en lo castell de Monjuich de la ciutat dels comtes, héroe en lo setje de la immortal Girona y mártir dins las murallas del castell de Figueras. Aquest fort, ab triple fila de groixudas y fortas murallas, rodejat per fondos y espayosos fossos, contenint cisternas colossals, fou venut al republicá Perignon en 1794, y al general francés *Duhesme* en 1808, los que hi entráren y s' ensenyoriren de tot quant tenia, sense gastar gens de pólvora.

Ja ho pronosticá Zowenshend mentres lo estavan cons-

truhint en 1786, y deya: «quan arrive lo moment de proba, tot dependrà de la debilitat ó de la constancia de son governador; per compte d' ésser la defensa de la comarca podrà ésser l' aixopluch del enemich »

De dalt de sos murs se domina la frescal planuria del Empurdá, plena d' oliverars y de frondosas arbredas, y encatifada de flors, guardant, en mitj d' aquest jardí, ricas joyas del art, com son: lo castell del comte y senyor de Perallada, lo dels comtes d' Empurias, lo dels vescomtes de Rocaberti, la ex-colegiata de Vilabertran, los convents de Sant Pere de Roda y de Sant Quirse de Culera, los temples de Castelló d' Empurias, Sant Miquel de Fluviá y altres de menys importancia; rodejantlo l' alt Pirineu que 'ns separa de la *Catalunya francesa*, deixant sos colls en descobert al esgüart los castells de Bellagarde y 'l de Banyuls, lo Canigó que encara conservava sas últimas despallas del hivern, la alterosa y espadada montanya de la Mare de Deu del Mont, las montanyas que amagan á Girona y las illas Medas á últim terme, prop del golf de Rosas, que s' domina perfectament.

Uu cop fórem de nou á la ciutat recorreguérem molts de sos drets carrers, trobant lápidas en alguns d' ells, essent las més notables la de la escala de Casa la Ciutat y la del carrer de Girona, número 17. No las descrich per haver sapigut que en lo Certámen que aquest meteix any ha celebrat Figueras se ha distingit ab lo premi á un treball anomenat «Fulla de Figueras», ahont se detallan aquestas y altrás lápidas antigas de la meteixa localitat, acompanyanths de datos y notas interessants.

Després de haver breument descansat nos dirigírem al Centre artistich-arqueològich, trobant allí al senyor pre-

sident D. Romualt Alfáras y altres socis, que ab marcada deferencia nos féren seguir tots los departaments del edifici, ensenyantnos son Museu que, encara que naixent, es ja de notable importancia per sos fragments de cerámica, coixins de pedra, soguillas de ferro y una figura de ploramera dels meteix metall que sembla esser del segle IV. trobada en las aforas y al NO. de la ciutat. També conté diferents capitells, entre ells alguns de notabilíssims, pertanyents á Sant Pere de Roda.

En la secció de numismática vejérem monedas d' or, plata y coure de diferentas épocas, figurant en primer lloch las emporitanas trobadas en la comarca.

En lo saló de pinturas tinguérem lo gust de trobar alguns quadros modérns recomanables y originals dels Srs. Serradell y Genover, pintors, fills y residents á Figueras; figuras del Sr. Amell de Barcelona, y una copia exacta, y molt ben treta per D. Baltasar Torres, del mosáich d' Empurias, qual notabilíssim llegat de la antigor es de témer desaparezca, perque, segons veus, se n' fan fonedissos diferents fragments sense saver com.

L' endemá sortirem de Figueras á dos quarts de set dret á llevant, dirigintnos á Castelló d' Empurias, passant per una magnífica carretera provincial en bon estat de conservació. Trobárem, tot fent camí, á la dreta, lo poble d' Alfar y á l' esquerra los pobles de Vilatemin y Vilasacra. Entrárem en la vila de Castelló per un descuidat pont sobre l' Muga.

Castelló está rodejat d' ufanosas y tendras vernedas regadas per lo riu, de suau corrent, que dona frescor y vida á n' aquella encontrada. Per sobre las casas alsa sa terra la magnífica Catedral del Empurdá.

No faré la descripció d'aquesta, per haver sigut ja feta per lo nostre company y consoci D. Pelegri Casades, en sa memoria del mes de Setembre de 1880, després de un detingut y profitós estudi.

Ampliant las noticias per éll donadas, apuntaré algunas midas que prenguérem en lo poch temps que destinárem pera visitar tan grandiosa obra, no podent ésser complerts aquestos datos per no tenir á má los instruments que pera casos consemblants son necessaris.

Lo temple se desenvolupa en un rectàngul, quals caras tenen d' ample 25'90 metres y de fondo 48'70 metres, trobant després lo presbiteri, qual planta forma una semi-elipse, de 15 metres l'eix menor y 11'30 la meytat del major. Forma tres naus sostingudas per 16 columnas de 1'15 metres de diámetro y l'intercolumni es de 5'25 metres. L'orga está sostinguda per quatre columnas de menor diámetro y altura que las abans ditas y está posada en lo damunt meteix del portal major.

La nau central es de 15 metres y las laterals de 5'45; las capellas laterals tenen 2'90 metres de fondo.

Además de la porta principal hi ha duas portas més, en las caras laterals, situadas á 19 metres de la fatxada. Darrera del altar major, y en l'ábside, hi há capellas, ab sepulturas de marbre dels comtes d'Empurias.

Además s'hi trobá en lo propi temple una lápida notable, per ésser esculpida en caràcters gotich-alemanys, que fou calcada per lo Sr. Vergés.

Lo Sr. Massó tragué fotografias de la fatxada, ábside y campanar.

De Castelló sostírem pera visitar la grandiosa badia de Rosas, recorrent un terreno pantanós y mes baix

que 'l nivell del mar. Gracias al poch trànsit que hi ha en aquell pays trovàrem una carretera en molt bon estat de conservació.

hic vallet vetna
 hils z dults vac
 cr? carbonelli p
 s bat be ue honat
 m roma sedis ou
 azer? frnat? johā
 nes carbonellis

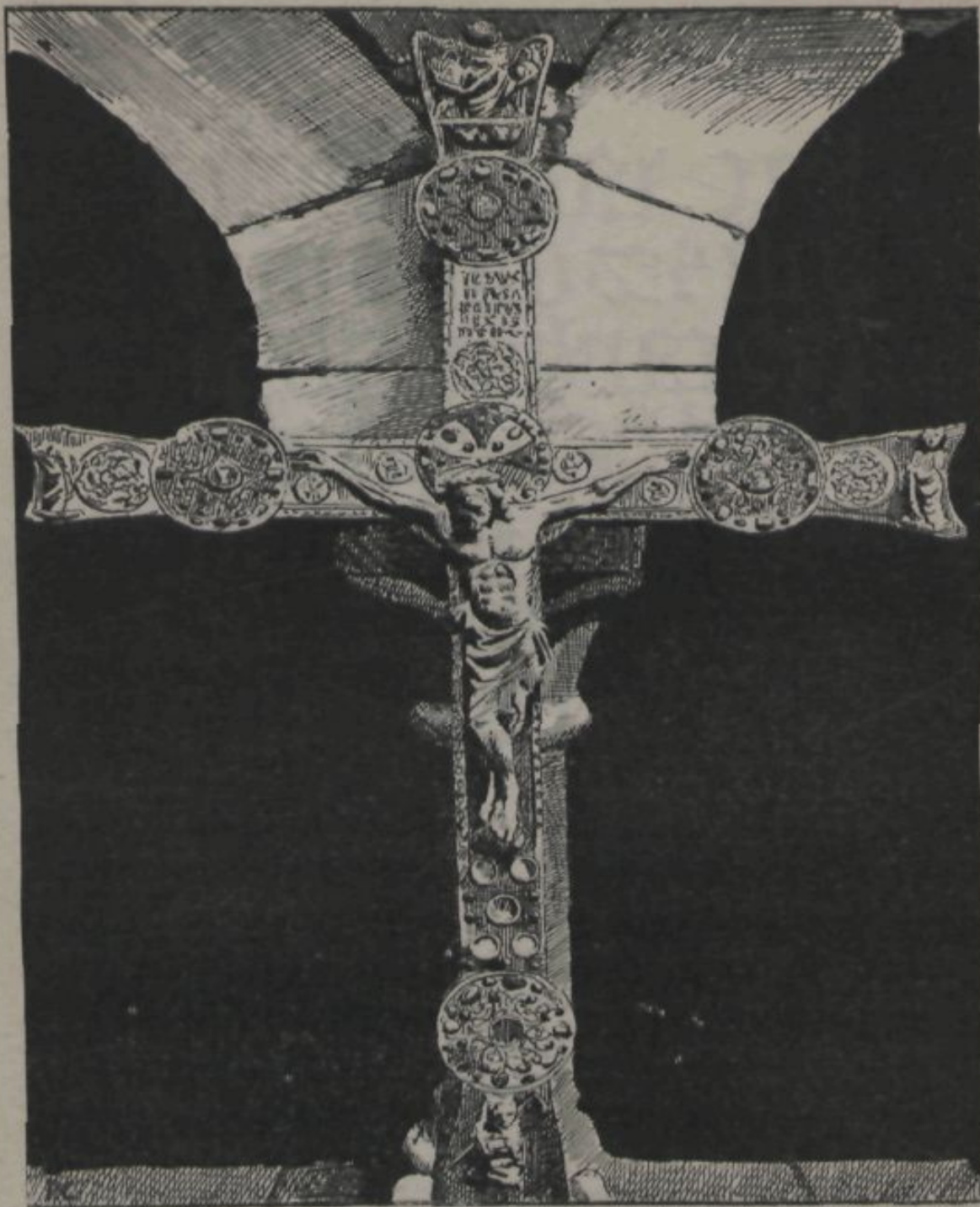
CASTELLÓ D' AMPURIAS.—LÁPIDA EN LA EX-CATEDRAL.
 D' un calch tret per D. Pere Vergés.

Ja de lluny se veyá la ampla badía, quals blavas ayguas formant suaus onadas anavan á desferse en una platxa indefinida en mitj de blanca escuma.

Rosas, al peu d' una aspra y espadada montanya, semblava un vol de gavinas descansant damunt las rocas arrodonidas per lo traqueig de las saladas ayguas.

En aquella platja no se sent la maror de llevant, donchs la topografia del terreno la redossa y fa que las naus hi troben refugi en dias de fortas tempestats.

En lo mas de Monjoy, prop de una cala, s' hi trovàren alguns fragments de cerámica.



VILABERTRAN.—CREU PROFESSIONAL.

Dibuix de D. P. Capmany, d'una fotografia del Sr. Massó.

De tornada, y en essent á Vilatenim, tremcárem lo camí per la dreta fins á la ex-colegiata de Canonges Regulars de Sant Agustí en Vilabertran.

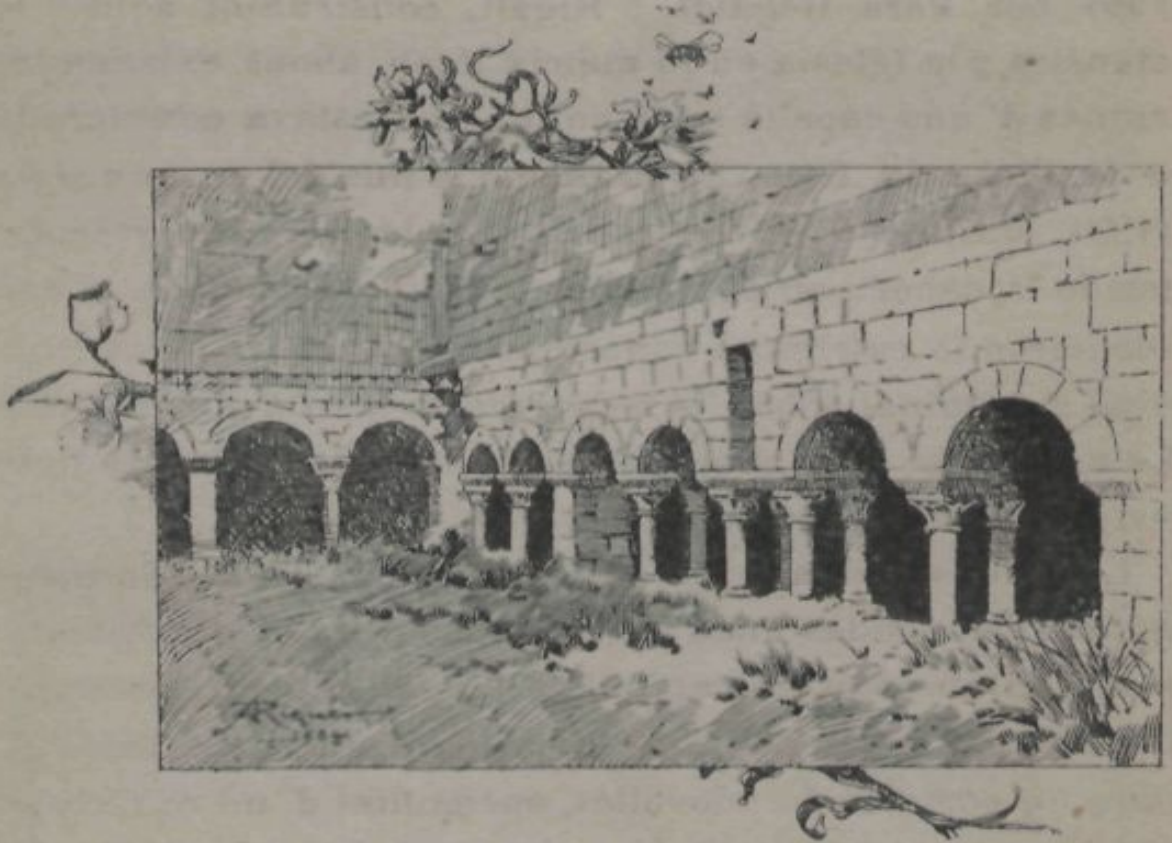
Me plau dirvos que, gracias á la amabilitat del reverent Rector de Vilabertran, lo Sr. Massó tragué una fotografia de la preciosa creu professional de grans dimensions, donchs té uns deu pams d' alsaria; es románica, ricament adornada ab pedras preciosas y esmalts, trobansthi cornalinas y segells emporitans en abundancia.

Dista aquesta colegiata uns 35 minuts de Figueras, en direcció á NE. per camí vehinal carreter. Fou fundada en 1064 per Pere Regaldí, ó Rigalt, construhint aquest lo claustre y la iglesia en lo meteix lloch ahont existian las ruinas d' una capella molt antiga que estava consagrada á la Mare de Déu. Se termená á fins del meteix sigle (1094), *després d' haver contribuít á la obra los vescomtes de Rocaberti ab espléndidas dádivas*; ademés n' aumentáren lo patrimoni concedint á son abat la jurisdicció civil y criminal sobre 'ls habitants de la vila y son terme. La existencia dels abats seguí, desde Rigalt fins al sigle xvi, sens interrupció.

La extensa fatxada del edifici conté preciosas finestras góticas, bipartidas unas y tripartidas otras per elegantísimas columnetas ab capitells del meteix estil, sostenint los corresponents lóbul. Al mitj d' aquesta fatxada s' obra un portal rodó adovellat, surmontat d' un ninxo oji-val, donant aquell entrada á un gran pati, al entorn del que hi ha las rónegas y desfregadas habitacions del monastir.

Lo claustre pertany al sigle xi y forma un paralelógram de robustos murs, sostinguts per unas galerías d' archs

de mitj punt que s'apoyan en columnas aparelladas, de capitells y bases tan senzills com elegants de dibuix. Corra pel interior d'aquestas galerias, una volta seguida formada per un quadrant de círcol, sostenint lo vértice d'intersecció de las galerias uns archs apoyats en més grossas columnas y capitells. Si bé las proporcions dels archs exteriors no son iguals en todas las galerias, té no obstant aquest claustre un aspecte tan elegant, es tan armoniós de líneas y se troba relativament tan ben conservat, que no dupto en recomanar la seva visita als entusiastas per l'art.



VILABERTRAN.—CLAUSTRE DE LA EX-COLEGIATA.
. Dibuix de D. A. de Riquer, d'una fotografia del Sr. Massó.

La iglesia es també d'estil romànic, tenint sa planta la forma de creu llatina y presenta tres naus, sostingu-

das las voltas de canó seguit per sas massisas columnas. La llum penetra en la nau central per uns estrets finestrals practicats en la part superior del mur, quedant las naus laterals misteriosament amagadas en la obscuritat.

Lo notable ábside d' aquesta iglesia está adornat per columnetas, y descollant sobre tota la construcció s' aixeca la elegantíssima torra, que es una bona mostra del meteix estil románich, mes está bastant enlletjada per un pesat aditament modern en la part superior.

Aquí acabá aquesta expedició, de molt profit baix lo punt de vista arqueològich, pera tots quants hi prenguérem part, deixantnos recorts que difícilment s' esborrarán de la nostra memoria.

PERE SANTAMARÍA VENTURA.
